

A Latorca folyása itt vonta meg Zemplén és Ung megye határát. A késő délutáni, majd az esti órákban átkocsikázott Kelecsény után Nyárad, Mocsár, Budaháza, Bátfa, Sislóc, Tarnóc községeken, bár naplójában meg sem említette ezeket.

A Sátoraljaújhelytől számítva 38 kilométeres útszakaszt megtéve azon a vasárnapi napon, a beszürkülés közepette, 9 óra körül érte el Ung megye – 7-8 ezer főre tehető, kevert magyar–svábnémet–rutén/ruszin–szlovák–zsidó lakosságú – székvárosát, amelyből is keveset láthatott. A Rákóczi-szabadságharc leverését követő évtizedekben a néhai Bercsényi hadúr városában most Petőfi a hanyatlás, a pangás korát vélte felfedezni:

„Késő este értem Ungvárra. Itt kezdődik ama nagy rónaság, mely tart egészen a Dunáig, s melyen kénye kedve szerint csavarog a Latorca, Tisza, Szamos, Kraszna, Kadarcs, Hortobágy, Berettyó, Körös, Maros stb... Ungvár egyébként szörnyen komisz város. Piszkos és rendetlen. Épen olyan, mint a részeg ember, ki pocsettába bukott, s most sárosan tántorog hazafelé”³

– foglalta össze szomorú, lesújtó véleményét, benyomását az *Úti levelek Kerényi Frigyeshez* című művében.

A Fekete Sas-vendéglőben szállt meg. Tény és való, a város nem nyerte meg tetszését, róla nem valami hízelgő véleményt fogalmazott meg. Abban az időben a város bal parti területe, hatalmas piactere sáros és rendezetlen, tervszerűtlenül épült, s ezért keltette az összevisszaság benyomását. De mentségére legyen mondva, hogy a belváros történelmi nevezetességével nem volt ideje megismerkedni.

Ha mégis itt töltött volna egy-két órát, akkor szembesülhetett volna a Fényes Elek monográfiájában leírt városképpel, aki szociográfiai pontossággal számba vette, szinte dióhéjban felsorolta az Ung-parti város főbb látványosságait, tudnivalóit:

„Ungvár, kamarai mezőváros, Ung vmegyében, igen szép vidéken, Pesthez 32 mfd. távolságra fekszik azon hegycsoportozatoknak délre eső oldalán, melyek Ung vármegyét Gallicziától elválasztják, s melyek e városon innen szép rónasággá kerülnek szét; kettős halmon, mellyeket az Ung vizének egyik mesterséggel készített ága választ el egymástól, míg a másik anyáág, a keleti dombot kerülvén meg, mind kettő nem messze a várostól ismét vissza folyik. Népeisége 8015 lélek, kik közt r. kat. 2800, görög katolikus

³ PETŐFI Sándor, *Úti levelek Kerényi Frigyeshez, 1847* = <https://mek.oszk.hu/06100/06125/html/petofiu0002.html> [2023. 09. 02.]

„Vendéglő a sashoz! Lészen épület a hídon túl szilárd anyagból, zsindeffel fedve épült az 1780-ik évben. Az utcáról három bejárata van. Nyolc szobából, egy konyhából áll. Részint a bérlőnek lakásul, részint az idegenek és a városiak kényelmére szolgál. Az istálló szintén jó anyagból, és mintegy 16 ló befogadására alkalmas”⁵.

A 126 éves, már rogyadozó, egykori fogadót biztonsági okból 1906-ban lebontották. Ezen a telken egy impozáns, kétszintes épületet emeltek, ma Művészeti Iskolának ad otthont. Egyik dísztermében állandó Petőfi-emlékkiállítás tekinthető meg.

A tanintézet két szintje közti kiemelt homlokzatra az Ung-vidék alkotó értelmiségét zászlója alá toborzó, nagy múltú ungvári Gyöngyösi Irodalmi Társaság Romanecz Mihály gimnáziumi igazgató elnökletével 1911. október 15-én emléktáblát állítottak. Már több mint száz éve jelzi, tudatja: „Ezen a téren állott a Feketesas-vendéglő, / melyben 1847. július 11–12-ike között éjjel / PETŐFI SÁNDOR / megszállott. / Emelte a Gyöngyösi Irodalmi Társaság 1911-ben”.

Fotó: Fruch, Andrea

A leleplezési eseményt egy 24 oldalas kiadvány örökítette meg: „Petőfi Sándor ungvári emléktáblájának leleplező ünnepe 1911. október 15-én. Kiadja az Ungvármegyei Közművelődési Egyesület. 1911”.

⁵ Idézi KERESZTYÉN Balázs, *Irodalmi barangolások a Kárpátok alatt*, Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 1993, 23. = <https://mek.oszk.hu/23800/23824/23824.pdf> [2023. 09. 02.]

„A költő talán még aznap este megírta az *Úti levelek* Ungvárról keletkezett részét, s másnap indult tovább Munkácsra.”⁶

A rendszerváltás után – a helyi magyarság közkívánata – a tér felvette Petőfi nevét, az épületben ma az ukrán 2. Számú Művészeti Iskola található, ahol a rendszerváltás idején Petőfi Emlékszobát rendeztek be. Ferenczy Béni szobrát 1990. szeptember 29-én avatták fel. A szobrot Magyarország ajándékozta Ungvárnak.

A szobrot eddig többször meggyalázták: festékkel öntötték le, eltörték a kardját. A város vezetősége és Magyarország ungvári főkonzulátusa felújította az emlékművet, és a teret be-kameráztatta. Az emléktáblánál és a szobornál kezdődnek minden évben Ungváron a március 15-i ünnepek. A város lakói minden év január elsején, a költő születésnapján, megkoszorúzzák őket.

Fotó: Fuchs Andrea

„A MUNKÁCSI VÁRBAN”

Ungvárról július 12-én délelőtt indult el a költő, és Szerednyei postaútján haladva Dubróvka, Oroszvég falut érintette, majd a Latorca hídján átkelve érkezett Munkácsra, ahol rövid pihenőt tartott.

Míg kocsisa a lovakat megetette, ő hirtelen megebédelt, és sietett megtekinteni az ősi munkácsi várat. Felemás élményeit szintén az *Úti levelek*-ben jegyezte le:

⁶ *Uo.*

„A mai utamban vagy nem figyeltem, vagy csakugyan nem volt semmi említésre méltó, kivéven Munkácsot. Ungvárról korán reggel vagy tulajdonkép későn reggel indultam el, s délután értem Munkácsra. Míg kocsisom megkapatta lovait, én hirtelen megebédeltem, s siettem ki a státusbörtönné alakult várat megtekinteni, mely a várostól egy jó negyedórányira fekszik a róna közepén egy magas kerek dombon. A domb oldalán szőlőt természetnek... nem szeretnék a borából inni... azt gondolnám, hogy a rabok könnyét iszom. Fölmentem a várba, az udvarokat s egy pár szobát bejártam, de a börtönöket nem mutatták meg, talán mert egyedül és egészen ismeretlen voltam, vagy senkit nem eresztenek a föld alá? Nem tudom. Egy teremben többek között ott van Rákóczi Ferenc és Zrínyi Ilona arcképe is. Más helyen órákig elnéztem volna e dicső képeket, de itt csak futólag szemléltem őket, mert siettem kifelé. Tudj'isten, e falak közt úgy összeszorúlt keblem, hogy alig bírtam lélegzetet venni. Érzéseimet leírtam egy versben. Azok kínos érzések voltak. Az egész idő alatt, míg itt voltam, fülembé valami szellem szomorú dolgokat suttogott. Szavait nem is értettem, oly halkán beszélt, csak suttogását hallám, és ennek oly bús hangja volt. Azt sem tudom, ki volt e suttogó szellem? Az emlékezet-e vagy a sejtés?... 1800-ban és 1801-ben az itteni foglyok egyike volt Kazinczy Ferenc. Szegény Kazinczy! szegény haza!”⁷

Kínos érzéseit Petőfi *A munkácsi várban* című költeményében írta le: a munkácsi várban berendezett börtön, amelyben az osztrák abszolutizmussal szembehelyezkedő státusfogylyokat őrizték, a felismerés, a látvány és a felkavart érzés versírásra ösztönözte a költőt, amely szöveg *A munkácsi várban* címmel született meg a felkorbácsolt érzések lelki tükre is. Ennek sorai velőtrázóan hangzanak, aktualitása máig hat:

A MUNKÁCSI VÁRBAN

Itt tüzé föl piros zászlaját a
Szabadságnak Zrínyi Ilona?
A szabadság hősinek tanyája
Ime, íme most rabok hona.
Semmi más, mint dönthetetlen kőfal,
Semmi más, mint láncsörömpölések –
Bátran tudnék a vérpadra lépni,
Oh de ez a börtön... ettül félek.
Föl s alá jár magas büszke fővel

⁷ <https://mek.oszk.hu/06100/06125/html/petofiu0002.html> [2023. 09. 02.]

idején lengyel, magyar, horvát, ukrán, olasz és német elítéltek raboskodtak a vár kazamatáiban.

A kínos érzéseket kifejező költemény közismertté vált a kárpátaljaiak körében: iskolai ünnepeken gyakran szavalják.

Petőfi Sándor később sem tudott a tömlöccé alakított munkácsi várban szerzett nyomasztó emléktől, baljós benyomásaitól, szorongató élményétől szabadulni. Közvetlenül a márciusi napok után Pesten, 1848. március 27–30-án írta *A királyokhoz* c. versében:

„Áll még Munkács, áll az akasztófa,
De szívemben félelem nem áll ...”
Bármit mond a szemtelen hizelgés,
Nincsen többé szeretett király!⁹

S alig egy néhány hónap múlva újra felrémlt lelkében a „rabok honának” képe, hogy haragjának minden erejével ekképpen zúdítsa a számonkérés mennyköveit Ausztria császárai felé:

„...Birodalmatok
A szabadság kálváriája,
Uralkodás volt minden vágyatok,
Ezért emeltetek Munkácsokat,
Hogy a szellem világát, melegét,
A rabbilincsek e fölolvastóját
Elrejtétek mélyen a föld alá,
S fölötte a sötétségben buján
Tenyészhessék a zsarnokok virága.
A test- s lélekszibbasztó butaság...
Elrablottátok a népek jogát,
És elloptátok kincseit,
Ti bíboros haramják,
Ti koronázott tolvajok!”¹⁰

Megjegyzem, a munkácsi várban több Petőfi-emlékjel és emlékhely van: éveken át megtekinthető volt a Petőfi-emlékszoba a felső várban. A vár

⁹ PETŐFI Sándor, *A királyokhoz* = <http://magyar-irodalom.elte.hu/sulinet/igyjo/setup/portrek/petofi/kirhoz.htm> [2023. 09. 02.]

¹⁰ PETŐFI Sándor, *Ausztria* = <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Verstar-verstar-otven-kolto-osszes-verse-2/petofi-sandor-DFB2/1848-F625/ausztria-F894/> [2023. 09. 02.]

szívüket az idő fekete ciklonja
darabokra szaggatva megtépázta,
szálfa-testük ezerszer megalázta,
mégsem hulltak pocsétába...

„FOLYÓ HÓ 13-ÁN INDULTAM EL BEREGSZÁSZRÓL”

A mostani 86 ezer fős, vegyes lakosságú Munkácson csak rövid pihenőt tartott. Gondolatai egyre csak Júlia körül forgolódtak:

„Édes kedves Juliskám, imádottnak szél... no látod, barátom Frigyes, neked akarok írni és őt szólítom meg. Ne vedd rossz neven e figyelmetlenséget. Nem tehetek róla, bizony isten, nem. Mindig eszemben van, és mindig ő van eszemben. Megvallom, nem is igen törekszem rajta, hogy kiverjem fejemből. Hiába is törekedném. Úgy vagyok, mint aki a napba néz, aztán akárhova tekint, vagy ha behunyja is a szemét, mindig a napot látja. Ah, kivált most, hogy közeledem feléje, éjjel-nappal eszembe van e drága szent kép, s ha elgondolom, hogy nemsokára látni fogom őt, olyat dobban szívem, hogy magam is szinte megijedek tőle. – Engedj meg, barátom, hogy megint előhoztam, de olyan jól esik róla beszélnem, mint valami szegény tót diáknak, ha száz pengő forintos bankót talál. Aztán már úgy is olyan régen nem említettem”¹¹

– áradozott a *XIII. Úti levél*ben, amelyet már Beregszászban vetett papírra.

Július 12-én Munkácsról ugyanazzal a fogattal a délutáni órákban indult el. Alsókerepecen, Gáton, Makkosjánosin áthaladva, négy mérföldet megtéve, valószínűleg szürkületkor érkezett meg Beregszászra. Éjszakára már a Vérke-parti Oroszlán fogadóban szállt meg. *Úti levele*iben ezt jegyezte fel Beregszászról:

„Munkácstól egy jó etetés Beregszász. Közönséges mezőváros, van benne góth templom, megyeház és magyar kocsmáros, ami nagy vigasztalás (nem a templom, hanem a magyar kocsmáros), ha az ember három napig csupa zsidó kocsmákban hentergett. Dicsekedés nélkül szólva a legnagyobb emberbarátok egyike vagyok, s tisztetem, becsülöm a zsidókat, de már a kocsmákból csak kikergetném őket a pokolig, mert a mi ronda, csak ronda az, hiába.”¹²

¹¹ <https://mek.oszk.hu/06100/06125/html/petofiu0002.html> [2023. 09. 02.]

¹² *Uo.*

emléktáblát avattak Petőfi itt-tartózkodása emlékére. Anyaga: terrakotta. Alkotói: Ortutay Zsuzsa és Horváth Anna.

Az egykori Oroszlán vendégfogadó épületében ma a Kárpátaljai Megyei Magyar Drámai Színház (korábban: Illyés Gyula Magyar Nemzeti Színház) és üzletek foglalnak helyet.

1991. március 15-én a II. Rákóczi Ferenc téren, az Arany Páva étterem (egykori Úri Kaszinó) épülete előtt felavatták a költő szobrát is (Körösenyi Tamás budapesti szobrászművész alkotása).

1991. október 4-én Volodimir Dankunics helyi lakos vasrúddal támadt a szoborra, és letörte a karját. Ezután Nyíregyházára vitték a szobrot, és ott helyrehozták. Másodszori felállítása 1992. március 15-én történt.

Petőfi január elsejei születésnapja, a március 15-i beregszászi ünnepek minden évben az emléktáblánál és a szobornál kezdődnek, és a város lakói a költő születésnapján mindig megkoszorúzzák azokat.

„BADALÓ MELLETT, BEREG ÉS SZATMÁR MEGYE KÖZT JÖTTEM ÁT A TISZÁN”

Beregszászról a költő valószínűleg Búcsút, Asztélyt, Macsolát és Csomát érintve jutott el a badalói révig. Petőfi Sándor tehát 1847. július 13-án járt Badalóban. De nem is ez a tény a fontos, hanem az, hogy milyen élmény maradt meg a költőben e tájról: „...Badaló mellett, Bereg- és Szatmár-megye között, jöttem át a Tiszán, a szép Tiszán. Úgy szerettem e folyót, talán azért, mert tetőtől talpig magyar: hazánkban születik és hazánkban hal meg, és épen az Alföldön vándorol keresztül, az én kedves Alföldemen”¹⁴.

Ezt megelőzően megpihent a helyi református templom tövében. Ekkor körbejárta tekintete az Árpád-kori falut, melynek első írásos említése 1280-ban kelt, de bátran kijelenthetjük, hogy ennél korábban is éltek itt elődök, akik sokszor nélkülözve, a tiszai árvizektől veszélyeztetve megmaradtak ezen a helyen. Abban az időben a nevezetes tiszai rév és a mézsárszék jövedelme is az 1550-ben keletkezett református egyház vagyónát gyarapította.

Újra Petőfi leveléből idézek:

¹⁴ Uo.

déli fal egy részlete, a rajta található befalazott résablakkal őrzi a középkori jelleget. A gyülekezet jelenleg 900 személyt számlál.

Erdélyi Károly *Badaló* című falumonográfiájából tudjuk, hogy a badalói templom falán lévő emléktáblát a csehszlovák érában állították. Ez az esemény országos magyar ünnepé volt nyilvánítva. Erről tanúskodik egy korabeli plakát:

„Kárpátalja magyarságához! A Kárpátaljai Magyar Faluszövetség 1938. augusztus 14-én Hrabár Konstantin kormányzó úr védnöksége alatt a tiszaparti Badalón Petőfi Sándor emlékezetére ottani ősi református templom falában Országos Magyar Ünneppé (tovább a szöveg nem olvasható, összesen ötödik – a szerző.)

Magyar Testvérek! Férfiak, asszonyok! Lányok és legények! Augusztus 14-én vasárnap reggel öltözzetek ünnepi ruhát és igaz magyar érzéssel szívetekben menjetek Badalóba, a nagy magyar testvéri találkozóra.

A Petőfi ünnepen ott kell lenni mindenkinek, aki magyarnak vallja magát, továbbá mindazoknak, akiket a magyar kultúra érdekel és az itt élő nemzetek közti egyetértést őszintén kívánják.

Szeretettel hív és vár benneteket: a Kárpátaljai Magyar Faluszövetség”

Magabiztosan állítja: „Az utódok nem felejtnek. Több mint egy évtizedes hagyomány, hogy a badalóiak az egyház és a KMKKSZ közös rendezésében a költő születésnapján (január 1.), illetve az 1848–49-es forradalom és szabadságharc kitörésének évfordulóján (március 15.) minden évben ünnepi megemlékezést tartanak”¹⁷.

Petőfi útja tehát 1847. július 1-től 13-ig, vagyis 13 napig tartott Pestről Koltóig szekéren. Ebből két éjszakát és egy napot töltött Kárpátalján, s közben szakított időt arra, hogy megírjon két verset és két úti levelet.

Visszatérve Badalóra meg kell jegyeznünk, hogy a Petőfi által is nagyra becsült Gvadányi József emlékét is megörökítették, így a költő, a lovas generális szelleme is jelen van Badalóban. 1990-ben az iskola felvette gróf Gvadányi József nevét, amelyet a mai napig is visel. Ezt az eseményt az iskola bejáratánál elhelyezett emléktábla örökíti meg, amelynek szövege a következő: „Iskolánk névadója Gróf Gvadányi József lovas generális és író / emlékére, aki 1763-tól 1765-ig községünkben állomásozott, itt írta

¹⁷ ERDÉLYI Károly, *Badaló*, Ungvár–Budapest, Intermix Kiadó, 1921, 50–51.

